

РЕЦЕНЗИЯ

на представените трудове за участие в конкурс за
академична длъжност „ДОЦЕНТ”,
обявен от ЮЗУ „Неофит Рилски“ в ДВ бр. 42. от 12.05.2020,
по 3.2. Психология (Социална психология - Психология на семейните
отношения)

Рецензент: проф. д.пс.н. Людмил Кръстев

Кандидати: В обявения конкурс участва един кандидат - Наташа Вирмозелова Ангелова (Социална психология - Психология на семейните отношения), обявен в ДВ, бр. 42. от 12.05.2020.

Гл. ас. д-р Наташа Вирмозелова Ангелова участва в обявения конкурс с 25 публикации, от тях:

- 3 монографии;
- 22 статии:
  - 2 статии публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация (Scopus);
  - 12 статии публикувани в нереперирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни токове (EBSCO, Index Copernicus);
  - 8 статии преди присъждането на образователната степен доктор публикувани също в нереперирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни токове.

Всички представени от Наташа Ангелова научни трудове се приемат за рецензиране. Научната продукция, с която участва в конкурса е достатъчна по обем и разнообразна по съдържание.

I. Кратки биографични данни за кандидата

Наташа Вирмозелова Ангелова е назначена като асистент през 2008 г., в катедра Психология на ЮЗУ „Неофит Рилски”, по научна специалност 05.06.01 - Обща психология, а след успешно защитената дисертация през 2011 г. по научна специалност Педагогическа и възрастова психология, е повишена в длъжност главен асистент, доктор.

Наташа Ангелова е член на Дружеството на психолозите в България; на регистъра на психолозите в МВР; на Българска асоциация по хипноза и хипнотерапия; и също така е асоцииран член на Американската психологична асоциация. Главен редактор на списание Psychological Thought, Член на редакционна колегия на Годишник по психология. Рецензент в списание „Psychological Thought“, (реферирано в Scopus) – изготвени 54 рецензии на статии за списанието.

Обучавала се е в различни психотерапевтични модалности и има богат професионален опит в психологичното консултиране и терапия, професионалната психодиагностика, изграждането и воденето на тиймбилдинги и различни други тренингови форми за повишаване на психологичния капацитет на хората. Всичко това свидетелства както за научно-изследователската, така и за практическата ѝ активност в областта на психологията.

II. Характеристика и основни приноси в научната, научно-приложната и преподавателска дейност на кандидата

Научна продукцията

Представената от Наташа Вирмозелова Ангелова научна продукция за участие в конкурса, е обособена в няколко тематични области:

1. Семейни отношения – брачни и родителско-детски взаимоотношения - [1], [5], [9], [10], [11], [12], [13], [15], [17], [19], [22], [24]

Съществен принос на научната публикационна дейност на Наташа Ангелова в тази област, е обогатяване на научната информация за семейните отношения в областта на удовлетвореността от семейството и брака, копинг поведението на членовете на семействата, реакциите им в конфликтни ситуации и мотивацията за афилиация. В трудовете са представени емпирични доказателства за обусловеността на семейството, като социално-психологичен феномен от редица социално-демографски и психологични фактори, които влияят върху изграждането и поддържането на взаимоотношенията в малка група. Нарушените семейни отношения или липсата на семейство са сред изследваните фактори, изведени от Наташа Ангелова като съществени за преживяване на емоционален дистрес и самота в няколко от представените за рецензиране научни трудове.

Научните публикации, представени за конкурса, се отличават с наситеност на емпиричния материал и задълбоченост в интерпретиране на специфичните отношения между отделните конструкти, Това разширява научните разбирания за динамиката в семейните взаимоотношения и насочва към изследвания в практически план за подобряване на семейния климат и удовлетвореността от семейството. Тук може да се добави и адаптирането на българска версия на скалата за измерване на Удовлетвореността от семейството с прилагателни (F.S.A.S.). Скалата има съществено значение за

обогатяване на изследванията свързани с брачната и партньорската удовлетвореност.

2. Социална среда и групова принадлежност - [2]; [4]; [7]; [16]; [20]; [23]; [25]

Втората тематична област е свързана със социалната среда и груповата принадлежност. Голямо внимание е отделено на различни теоретични и изследователски научни трудове свързани с рамкирането на общото понятие мотивация и неговото проявление в социален план чрез мотивацията за афилиация, мотивацията за успех и страхът от неуспех. Наташа Ангелова е изследвала задълбочено свързаността на социалните мотиви с личностни характеристики и копинг поведение. Чрез различни емпирични данни е установила приносите на социалната среда извън семейството, тоест професионалната среда, както и възрастта, социалния и биологичния пол за стремежът на хората към групова принадлежност. Логично и адекватно са изведени стратегиите за справяне с предизвикателствата на живота, а също така и много успешно са рамкирани специфични аспекти като: стил на управление (при хора на ръководна длъжност), вярвания и нагласи към парите, удовлетвореността от работата, като предпоставки за преживяването на свързаност с различните групи, към които принадлежат хората. В редица задълбочени статии Наташа Ангелова дискутира свързаността на афилиативната тенденция с необходимостта от емоционална обвързаност с другите хора, споделеност на житейския опит и надежда за приетост и одобрение от страна на останалите членове на групата. Чрез интерпретативните анализи, Наташа Ангелова логично обобщава, че емоционалната обвързаност между хората е от съществено значение за изграждането и поддържането на мотивацията на хората за афилиация.

Коректно представя доказателства, че хората с екстернална диспозиция имат по-силна мотивация за афилиация, в сравнение с интерналите.

3. Формиране на социалното познание - [6]; [8]; [18]

Към третата тематична област са представени по-известните теоретични модели свързани със заучаването на нова информация. Отразени са проучванията на различни теории, обясняващи основните фактори, които влияят на социалната перцепция и поведението на хората. Поставен е акцент и върху разпознаването на емоциите като значим фактор за разпознаване на преживяванията на другите хора, което е обвързано и с изследвания на стратегиите за справяне с различните стресови ситуации. Представени са анализи от специалисти в областта на психоанализата, чрез което е задълбочен интерпретативния анализ на комуникативния обмен между хората. Проучването и анализирането на научната информация в тази област допринася за изработването на различни обучителни програми и тренинги благоприятстващи формирането на умения за общуване в група и подпомагащи осмислянето на социалното взаимодействие.

4. Стрес и копинг-стратегии - [3]; [14]

В тази изследователска област Наташа Ангелова се е задълбочила в проучването на копинг поведението. Чрез компетентно използваните статистически процедури, Наташа Ангелова установява трети вид копинг в структурата на въпросник „Стратегии за справяне със стреса” (неразграничен от авторите адаптирали методиката), (проблемно-фокусирани, емоционално фокусирани и **неефективни копинги**). Много успешно Наташа Ангелова е разширила и обогатила теоретичната рамка на Ериксоновата възрастова периодизация, чрез задълбочено изследване на стратегиите за справяне със стреса в различни възрастови групи (15 – 65 години). Коректно използваните

научни методи ѝ позволяват да направи изводите, че факторите на групово взаимодействие и социална принадлежност влияят върху избора на съответната копинг-стратегия. Също така посредством проверената емпирика доказва, че диспозициите – интерналност и екстерналност при локус контрола са по-силен детерминиращ фактор, влияещ върху избора на копинг-стратегии, в сравнение със социалните потребности за принадлежност към група. Чрез направените изследвания са получени интересни емпирически данни, които доказват, че индивидуалните фактори пол, възраст, локус на контрола оказват по-голямо влияние върху копинг поведението, в сравнение с факторите на мотивацията за афилиация. Също така извод, който Наташа Ангелова прави и който е значим за съвременните изследвания свързани с пола е, че полът има по-слаба степен на влияние в избора на копинг-стратегии в сравнение с останалите два индивидуални фактора (локус на контрола и възраст).

5. Аprobация, модификация и адаптация на методики – [2]; [5]; [21]

От голямо значение за научните изследвания в областта на Психологията е адаптацията на методологически инструментариум за български условия. В тази област Наташа Ангелова има своя принос посредством аprobацията на три изследователски методики, подпомагащи събирането на емпиричен материал. В три самостоятелни научни публикации са декларирани данни от аprobиране на методики, използвани в изследователския дизайн на монографичните трудове. Качествено и с висока компетенстност са проведените статистически процедури за установяване на психометричните характеристики на методиките и потвърждаване на тяхната валидност. Спазени са всички процедури и специфики при адаптация на тестове от чужд език, в това число – превод, обратен превод, тест и ретест. В резултат на

събрания богат емпиричен материал от трите изследвания е установено, че въпросниците имат добри психометрични и диагностични показатели и могат успешно да се прилагат както при индивидуално, така и при групово изследване.

Основни приноси от научната и научно-приложната дейност

- Разширен е обхвата на научните изследвания в областта на семейните отношения чрез задълбочаване на проучванията на влиянието на броя на деца в семейството по произход върху различни психологични фактори и формирането на специфични личностни конструкти. Изследване на емоционалните преживявания и комуникативните модели на хората произлизащи от семейства с различен брой деца.
- Обогатена е психологическата информация за партньорските и брачните взаимоотношения чрез изучаване на емоционалните преживявания и семейната удовлетвореност. Систематизирани са изследователски факти, свидетелстващи, че когато хората се чувстват помагачи и активно включени в грижа за значимите за тях хора или в социални проекти за подкрепа, то преживяването на самота е значително редуцирано или дори изцяло липсва.
- Разширена и обогатена е теоретичната рамка на Ериксоновата възрастова периодизация, чрез обширно и задълбочено изследване в различни възрастови групи (15 – 65 години) на стратегиите за справяне със стреса. Установено е, че в различните възрастови периоди се наблюдава използването или по-скоро доминирането на различни копинг-стратегии
- Приведени са доказателства, че факторите на групово взаимодействие и социална принадлежност влияят върху избора на съответната

(проблемно-фокусирана, емоционално-фокусирана, неефективна) копинг-стратегия. Получени са емпирични доказателства, че афилиацията има най-висока корелационна свързаност с емоционалните копинг-стратегии. Потвърдено от проведените изследвания, е че афилиативната тенденция е свързана основно с необходимост от емоционална обвързаност с другите хора, споделеност на житейския опит и надежда за приетост и одобрение от страна на останалите членове на групата.

→ Обогатена е емпириката по отношение на слабо изследвания конструкт „времева перспектива”, термин въведен от Филип Зимбардо.

→ Адаптирани за български условия са три изследователски инструмента: Скала за измерване на удовлетвореността от семейството с прилагателни (на Барака, Ярто и Олеа); Мотивация за афилиация (на Албърт Мехрабиан); Въпросник за изследване на времевата перспектива (на Филип Зимбардо).

Преподавателска дейност

Успоредно със своята научно-изследователска работа Наташа Ангелова работи активно обучаваните студенти и докторанти. Наташа Ангелова има богат организационен опит в работата на студентите, за което свидетелстват: научното ръководство на дипломанти и докторант; курсовото ръководство на магистърска програма, както и на програма „Еразъм +” за катедра Психология. Притежава експертен опит в изготвянето на програми и документации свързани с акредитационните процедури. Това е също признание за академичния потенциал на кандидата.

Гл. ас. д-р Наташа Ангелова е участвала в изготвяне и актуализиране на лекционни курсове, семинарни и практически упражнения. Водените лекционни курсове са от дисциплини в различни области на психологията в бакалавърски и магистърски програми.

- Психология на семейните отношения (обучение на български и английски език).
- Когнитивна психология (обучение на български и на английски език).
- Психология на конфликтите (обучение на български и на английски език).
- Психология на управлението (обучение на български език).
- Психотерапия (обучение на български език).
- Консултативна психология (обучение на български език).
- Психология на детско-юношеската възраст (обучение на български език).
- Психология на общуването (обучение на български език).

III. Заключение

Анализът на публикациите показва, че кандидатът Наташа Ангелова продължава да развива уменията си, но и да усвоява нови такива, за създаване на качествени научни продукти. Теоретичната ѝ подготовка и придобитият професионален опит като психолог разкриват един богат научно-приложен характер, както на изследователската, така и на преподавателската ѝ дейност. Положителна оценка заслужава гл. ас. д-р Наташа Ангелова и за творческия си подход да интегрира в непосредствената преподавателска дейност научни изследвания, включително и собствените.

За сериозността на научната дейност на Наташа Ангелова свидетелства и участието в различни научни форуми удостоверени със съответните сертификати: участие в два Национални конгреса по Психология: 2008 г., 2017 г.; участие в един Световен конгрес: 2012 г.; участие в две научни конференции с международно участие в България: 2011 г., 2010 г.; участие в четири научни конференции в България: 2018 г., 2012 г., 2006 г., 2004 г.

Бих искал да отбележа, че представените материали от научната продукция са рецензирани и са изцяло в тематиката на обявения конкурс.

Въз основа на така представената научна продукция и преподавателска дейност на гл. ас. д-р Наташа Вирмозелова Ангелова мога с увереност да заявя, че са изпълнени изискваните от нормативните документи условия, въз основа на което смятам, че кандидатът в конкурса, гл.ас. д-р Наташа Вирмозелова Ангелова може да заеме длъжността „Доцент”. Давайки **положителна оценка** на кандидата, **препоръчвам** на уважаемото научно жури да предложи на ФС при Философския факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски” да **избере на академичната длъжност „доцент”** по област на висше образование: 3.Социални, стопански и правни науки, професионално направление: 3.2. Психология, Социална психология - Психология на семейните отношения гл.ас. д-р Наташа Вирмозелова Ангелова.

Дата:

Рецензент: .....

23. 08. 2020 г.

/Проф. д.пс.н. Людмил Кръстев/

REVIEW

of the submitted works for participation in a competition for
academic position "ASSOCIATE PROFESSOR",
announced by SWU "Neofit Rilski" in State Gazette no. 42. from 12.05.2020,
to 3.2. Psychology (Social Psychology - Psychology of Family Relations)

Reviewer: Prof. Ph.D. Lyudmil Krastev

Candidates: One candidate participates in the announced competition - Natasha Virmozelova Angelova (Social Psychology - Psychology of Family Relations), announced in SG, issue 42. from 12.05.2020.

Chief Assistant Professor Natasha Virmozelova Angelova, Ph.D., participated in the announced competition with 25 publications, of which:

- 3 monographs;
- 22 articles:
  - 2 articles published in scientific journals, referenced and indexed in world-famous databases with scientific information (Scopus);
  - 12 articles published in unreferenced journals with a scientific review or published in edited collective volumes (EBSCO, Index Copernicus);
  - 8 articles before the doctoral degree award were also published in unpreferred journals with a scientific review or published in edited collective volumes.

All scientific papers submitted by Natasha Angelova are accepted for review. The scientific production with which it participates in the competition is sufficient in volume and diverse in content.

I. Brief biographical data of the applicant

Natasha Virmozelova Angelova was employed as an assistant in 2008, in the Department of Psychology at SWU "Neofit Rilski", in the scientific specialty 05.06.01 - General Psychology, and after successfully defending her dissertation in 2011 in the scientific specialty Pedagogical and age psychology, is promoted to the position of chief assistant, doctor.

Natasha Angelova is a member of the Society of Psychologists in Bulgaria; the register of psychologists in the Ministry of Interior; of the Bulgarian Association of Hypnosis and Hypnotherapy; and is also an associate member of the American Psychological Association. Editor-in-Chief of the journal Psychological Thought, Member of the Editorial Board of the Yearbook of Psychology. In the journal "Psychological Thought" (referenced in Scopus) as a reviewer, she prepared 54 reviews of articles for the journal.

She has studied various psychotherapeutic modalities and has extensive professional experience in psychological counseling and therapy, professional psychodiagnostic, building and conducting teambuilding, and various other forms of training to increase people's psychological capacity. All this testifies both her research and practical activity in the field of psychology.

II. Characteristics and main contributions in the scientific, scientific-applied and teaching activity of the candidate

Scientific production

The scientific production presented by Natasha Virmozelova Angelova for participation in the competition is divided into several thematic areas:

1. Family relations - marital and parent-child relations - [1], [5], [9], [10], [11], [12], [13], [15], [17], [19].], [22], [24]

A significant contribution of Natasha Angelova's scientific publishing activity in this field is the enrichment of scientific information about family relations in the field of family satisfaction and marriage, coping behavior of family members, their reactions in conflict situations, and motivation for affiliation. The works present empirical evidence for the family's conditionality as a socio-psychological phenomenon of a number of socio-demographic and psychological factors that affect the building and maintenance of relationships in a small group. Troubled family relationships or lack of family are among the studied factors, identified by Natasha Angelova as essential for experiencing emotional distress and loneliness in several scientific papers submitted for review.

The scientific publications presented for the competition are characterized by the richness of the empirical material and the in-depth interpretation of the individual constructs' specific relationships. Here we can add the adaptation of the Bulgarian version of the scale for measuring Satisfaction from the family with adjectives (F.S.A.S.). The scale is essential for enriching research related to marital and partner Satisfaction.

2. Social environment and group affiliation - [2]; [4]; [7]; [16]; [20]; [23]; [25]

The second thematic area is related to the social environment and group affiliation. Much attention is paid to various theoretical and research papers related to framing the general concept of motivation and its manifestation in social terms through the motivation for affiliation, the motivation for success, and the fear of failure.

Natasha Angelova has thoroughly studied the connection of social motives with personal characteristics and coping behavior. Through various empirical data, she has established the contributions of the social environment outside the family, i.e., the professional environment, as well as age, social and biological gender, to people's aspirations for group affiliation. Strategies for dealing with life's challenges are logically and adequately presented. Specific aspects such as management style (for people in a managerial position), beliefs and attitudes towards money, and job satisfaction are very successfully framed as prerequisites for the experience in connection with the different groups to which people belong. In a number of in-depth articles, Natasha Angelova discusses the relationship between the affiliative tendency and the need for emotional attachment to other people, sharing life experiences and hope for acceptance and approval by other group members. Through interpretive analyzes, Natasha Angelova logically summarizes that people's emotional connection is essential for building and maintaining people's motivation for affiliation. Correctly presents evidence that people with external disposition have a stronger motivation for affiliation than internals.

3. Formation of social knowledge - [6]; [8]; [18]

The third thematic area presents the better known theoretical models related to the learning of new information. The research of various theories is explained, taking into account the main factors that influence people's social perception and behavior. Emphasis is also placed on the recognition of emotions as a significant factor for recognizing the experiences of other people, which is associated with research on strategies for dealing with various stressful situations. Analyzes by specialists in the field of psychoanalysis are presented, which deepens the interpretive analysis of the communicative exchange between people. The research

and analysis of scientific information in this field contribute to developing various training programs to the formation of group communication skills and supporting the understanding of social interaction.

4. Stress and coping strategies - [3]; [14]

In this research area, Natasha Angelova has delved into the study of coping behavior. Through competently used statistical procedures, Natasha Angelova establishes a third type of coping in the structure of the questionnaire "Strategies for coping with stress" (indistinguishable from the authors who adapted the methodology) (problem-focused, emotionally focused and **ineffective coping**). Natasha Angelova has successfully expanded and enriched the theoretical framework of Erickson's age periodization through an in-depth study of strategies for dealing with stress in different age groups (15 - 65). Correctly used scientific methods allow her to conclude that the factors of group interaction and social affiliation influence the choice of the respective coping strategy. Through significant empirical results, she proved that internality and externality in locus control are a stronger determining factor influencing the choice of coping strategies than the social needs for belonging to a group. Through the research, interesting empirical data have been obtained, which prove that the individual factors gender, age, locus of control have a more significant influence on coping behavior than the factors of motivation for affiliation. Also, the conclusion that Natasha Angelova makes and that is notable for modern research related to gender is that gender has a lower degree of influence in the choice of coping strategies than the other two individual factors (locus of control and age).

5. Approbation, modification and adaptation of methods - [2]; [5]; [21]

Of great importance for the research in psychology is the adaptation of methodological tools for Bulgarian conditions. In this area, Natasha Angelova has contributed to the approbation of three research methods that support empirical material collection. Data from the approbation of methodologies used in the monographic works' research design have been declared in three independent scientific publications. The conducted statistical procedures for establishing the methodologies' psychometric characteristics and confirming their validity are of high quality and with high competence. All procedures and specifics are followed when adapting tests from a foreign language, including translation, reverse translation, test, and retest. As a result of the collected rich empirical material from the three studies, it was found that the questionnaires have good psychometric and diagnostic indicators and can be successfully applied in both individual and group research.

Main contributions from scientific and applied science

- The scope of research in the field of family relations has been expanded by deepening the research on the influence of the number of children in the family by origin on various psychological factors and the formation of specific personality constructs. It was studied the emotional experiences and communicative patterns of people from families with different numbers of children.
- Psychological information about partnerships and marriages is enriched by studying emotional experiences and family satisfaction. Research facts have been systematized, showing that when people feel supported and actively involved in caring for people important to them or in social support projects, the experience of loneliness is significantly reduced or even completely absent.

- The theoretical framework of Erickson's age periodization has been expanded and enriched through extensive and in-depth research in different age groups (15 - 65 years) of coping strategies. It has been established that the use or rather the dominance of different coping strategies is observed in different age periods.
- Evidence is presented that the factors of group interaction and social affiliation influence the choice of the respective (problem-focused, emotionally-focused, ineffective) coping strategy. Empirical evidence has been obtained that affiliation has the highest correlation with emotional coping strategies. Confirmation from the conducted research is that the affiliative tendency is mainly related to the need for an emotional connection with other people, sharing of life experience, and hope for acceptance and approval by the other group members.
- The empiricism regarding the poorly studied construct "time perspective", a term introduced by Philippe Zimbardo, has been enriched.
- Three research instruments are adapted for Bulgarian conditions: Scale for measuring family satisfaction with adjectives (of Baraka, Yarto, and Olea); Motivation for affiliation (by Albert Mehrabian); Questionnaire for studying the time perspective (by Philip Zimbardo).

Teaching activity

In parallel with her research work, Natasha Angelova works actively in training students and doctoral students. Natasha Angelova has extensive organizational

experience in the work of students, as evidenced by the scientific management of graduates and doctoral students, the course management of the master's program, and the Erasmus + program for the Department of Psychology. She has expert experience in the preparation of programs and documentation related to accreditation procedures. It is also a recognition of the candidate's academic potential.

Chief Assistant Professor Dr. Natasha Angelova has participated in preparing and updating lecture courses, seminars, and practical exercises. The conducted lecture courses are from disciplines in different psychology fields in bachelor's and master's programs.

- Psychology of family relations (teaching in Bulgarian and English).
- Cognitive psychology (teaching in Bulgarian and English).
- Conflict psychology (teaching in Bulgarian and English).
- Management psychology (teaching in Bulgarian).
- Psychotherapy (teaching in Bulgarian).
- Consultative psychology (teaching in Bulgarian).
- Psychology of children and adolescents (teaching in Bulgarian).
- Psychology of communication (teaching in Bulgarian).

III. Conclusion

The publications' analysis shows that the candidate Natasha Angelova continues to develop her skills and acquire new ones to create quality scientific products. Her theoretical training and professional experience as a psychologist reveal a rich scientific and applied nature of both her research and teaching activities. Positive assessment deserves Dr. Natasha Angelova's creative approach to integrating

research into the direct teaching activity, including her own publications. The seriousness of Natasha Angelova's scientific activity is evidenced by her participation in various scientific forums certified by the relevant certificates: participation in two National Congresses in Psychology: 2008, 2017; participation in a World Congress: 2012; participation in two scientific conferences with international participation in Bulgaria: 2011, 2010; participation in four scientific conferences in Bulgaria: 2018, 2012, 2006, 2004

I want to note that the presented materials from scientific production are peer-reviewed and entirely in the announced competition.

On the basis of the presented scientific production and teaching activity of Chief Assistant Professor Dr. Natasha Virmozelova Angelova I can confidently say that the conditions required by the regulations are met, based on which I believe that the candidate in the competition, Chief Assistant. Dr. Natasha Virmozelova Angelova can take the position of "Associate Professor." Giving a positive assessment to the candidate, I recommend to the esteemed scientific jury to propose to the Faculty of Philosophy of SWU "Neofit Rilski" to choose the academic position of "Associate Professor" in higher education: 3. Social, economic and legal sciences, professional field: 3.2. Psychology, Social Psychology - Psychology of Family Relations Chief Assist. Dr. Natasha Virmozelova Angelova.

Date:

Reviewer: .....

23. 08. 2020

/Prof. Lyudmil Krastev, D.Sc./